

Церковник С. І.,
*аспірант кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПЕРША ПОЛОВИНА XX СТОЛІТТЯ)

HISTORICAL AND LEGAL BASIS OF FOUNDATION OF SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY (SECOND HALF OF XIX – EARLY XX CENTURY)

Здійснено історико-правовий аналіз становлення Наукового товариства імені Шевченка у другій половині XIX – першій половині XX століття. У статті дана характеристика правових основ діяльності НТШ у формі дослідження організаційно-розпорядчих та уставних документів, а також здійснено аналіз організаційно-правової структури Товариства, що детально характеризує правовий статус та специфіку діяльності наукового закладу.

Ключові слова: наукове товариство імені Шевченка, виділ, загальні збори, статут, секція.

Сделан историко-правовой анализ становления Научного товарищества имени Шевченко во второй половине XIX – первой половины XX века. В статье дана характеристика правовых основ деятельности НТШ в форме исследования организационно-распорядительных и уставных документов, а также сделан анализ организационно-правовой структуры Товарищества, что детально характеризует правовой статус и специфику деятельности научного учреждения.

Ключевые слова: научное общество имени Шевченко, выделение, общее собрание, устав, секция.

The historical and legal analysis of formation of Shevchenko Scientific Society in the second half of XIX – early XX century is carried out. The article deals with the legal frame work of the Shevchenko Scientific Society in the form of research of organizational, administrative and statutory documents and the analysis of the legal structure of the Company, which describes in detail the legal status and specific soft the scientific establishment is carried out.

Key words: Shevchenko Scientific Society, board, general meeting, regulations, section.

Постановка проблеми. Актуальність та значимість історико-правового аналізу становлення та діяльності Наукового товариства імені Шевченка (далі – НТШ) зумовлене тим, що по своєму змісту та формі воно являло собою першу українську національну академію наук. Товариство пройшло декілька етапів розвитку, кожен з яких характеризувався політичними, економічними, соціальними та правовими чинниками, що зумовлювали історичний розвиток як на західноукраїнських землях, так і на землях «підросійської» України.

Особливо важливим чинником діяльності, що дає реальну картину діяльності товариства, були, звичайно, організаційно-правові форми діяльності, які потребують детального аналізу.

Найбільш якісно можна проаналізувати правові засади діяльності, зосередивши увагу на вивченні уставних документів, серед яких ключове місце належить статутам. Статути будь-якої установи – це важливий матеріал для вивчення історії становлення та специфіки діяльності. У статутах міститься інформація щодо цілей та завдань установи, форм діяльності, повноважень органів правління, прав та обов'язків членів установи, органів, що здійснюють контрольні та ревізійні функції, способи ліквідації установи у відповідності до чинного законодавства. Не стоїть осторонь цього й НТШ, що мало у своєму історико-правовому розвитку декілька статутів, які чітко відобразили специфіку та мету його діяльності, а також зміни у структурі його організації.

Метою даної статті є аналіз історико-правових засад становлення та діяльності Наукового товари-

ства імені Шевченка у другій половині XIX – першій половині XX століття. Дана мета дає підстави виокремити ряд завдань, зокрема: з'ясувати передумови становлення українських наукових інституцій на теренах Східної Галичини у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії; проаналізувати організаційно-правову структуру НТШ.

Стан дослідження проблеми. Проблема історико-правових засад становлення та діяльності українських наукових інституцій Східної Галичини у другій половині XIX – першій половині XX століття поки що не знайшла свого детального аналізу серед вітчизняних правників. В основному дана проблематика досліджувалася в історичному аспекті, а не у правовому полі. Торкались діяльності таких інституцій відомі вчені початку XX століття, зокрема К. Левицький, М. Лозинський, М. Чубатий.

Окрему групу складають праці оглядового характеру, що з'явилися з науково-педагогічних потреб упровадження національної моделі вищої освіти й підготовки наукових кадрів у час національно-демократичної революції та в еміграційному середовищі [1].

Здійснюючи аналіз діаспорних розвідок, у контексті дослідження становлення та діяльності українських наукових інституцій Східної Галичини у другій половині XIX – першій половині XX століття, можна виділити наукові розвідки І. Лисяка-Рудницького, М. Стахіва, С. Ярославина тощо.

У часи незалежності України, позбавлені контролю й цензури з боку держави, вітчизняні історики

та правники отримали можливість висвітлювати минуле з позицій наукового бачення, використовуючи відкритий доступ до великого масиву архівних документів і закордонних видань. В останні два десятиріччя з'явилась низка наукових праць, переважно історичного спрямування, присвячених хоча б частково даній проблематиці. Зокрема, відзначаємо праці В. Великочого, Р. Гарага, І. Гурака, З. Зайцевої, І. Зуляка, Р. Кухара, В. Лукашів, Н. Мисака, Т. Панфілової, С. Пахолківа, Р. Петріва, С. Пахолківа, Н. Попової, О. Рубльова, Б. Савчука, Г. Сіромської, О. Сухого, П. Хмельовського, Л. Шологона, Ю. Юрківа.

Однак, до цього часу немає жодної фундаментальної праці, яка б давала правову оцінку діяльності українських наукових інституцій Східної Галичини у другій половині XIX – першій половині XX століття. Дана стаття буде спробою частково усунути існуючі прогалини в юридичному змісті такої діяльності.

Головний масив інформації щодо діяльності НТШ міститься у фондах Центрального державного історичного архіву у Львові (фонд № 309), зокрема: статуту, списки членів, оригінали протоколів Загальних зборів, ділова кореспонденція тощо.

Виклад основних положень. Діяльність НТШ бере свій початок з 1873 р., отримавши назву Літературне товариство імені Шевченка.

Офіційними засновниками, які 11 грудня 1873 р. підписали зареєстрований Галицьким намісництвом статут Літературного Товариства ім. Шевченка, були провідні галицькі народовці, які 27 січня 1874 р. отримали концесію на власну друкарню [2, с. 415].

Згідно з першим статутом Товариство ставило перед собою доволі скромну мету, що полягала в розвитку руської словесності, а головними пріоритетами діяльності була видавнича справа. У роботі зі створення першого статуту товариства брали участь такі відомі учені, як Д. Пильчиков, М. Драгоманов і К. Сушкевич, котрий і став першим його головою.

Ранній етап діяльності Товариства був позначений домінуванням видавничо-комерційної складової, за якої інші культурні завдання організації відходили на другий план. У той період, з огляду на організаційно-статусні характеристики Товариства, у його діяльності переважали ознаки корпорації закритого типу. Тому, до перетворення Товариства в наукове, кількість дійсних членів була незначною та коливалася в межах 50 осіб [3, с. 280].

Перший статут НТШ був затверджений Галицьким Намісництвом 11 грудня 1873 р., а його остаточне схвалення відбулось на перших Загальних зборах Товариства 4 червня 1874 р. Аналізуючи перший офіційний статут Товариства, слід відзначити, що, ставлячи головною метою своєї діяльності розвиток руської словесності, воно взяло на себе зобов'язання видавати власним коштом літературні й наукові видання та часописи. Із цією метою Товариство створює власну друкарню, видає, присуджує премії науковцям і літераторам, скликає збори вчених та літераторів, влаштовує відкриті публічні літературні зустрічі тощо. До членів Товариства входили дійсні, почесні та «спомагаючі».

Згідно з §11 Статуту Товариства (далі – §) дійсні члени мали право: 1) брати безоплатно від часу вступу по одному примірнику кожної книжки, котру видасть товариство своїм накладом, окрім часописів; 2) активного й пасивного вибору; 3) вирішального голосу на Загальних зборах та голосу дорадчого на зборах Виділу; 4) на звернення на Загальних зборах; 5) на ознайомлення з діловими книгами товариства; 6) на звернення до керівного органу товариства з обов'язковим його розглядом Виділом товариства [4, с. 5].

На відміну від дійсних членів, котрі вирішували всі ключові питання Товариства, члени почесні та «спомагаючі» мали лише право дорадчого голосу на Загальних зборах.

Відповідно до першого статуту 1873 р., справами товариства керував Виділ, що складався з п'яти членів та двох заступників. Члени Виділу та заступники повинні були мешкати у Львові. Виділ був підзвітний Загальним зборам Товариства та здійснював свої повноваження протягом року до перевиборів наступного Виділу. Виділ проводив свої засідання під проводом голови Товариства або його заступника один раз на тиждень у чітко визначений день чи збирався за потребою на надзвичайні засідання. «На засіданнях Виділу необхідна була присутність не менше трьох членів, а рішення приймалися простою більшістю голосів (§ 17); Виділ ініціював скликання Загальних зборів товариства раз на рік, крім випадків, коли існувала необхідність надзвичайного зібрання (§ 20); дійсні члени товариства за 14 днів до початку Загальних зборів повідомлялись про це письмово (§ 21)» [4, с. 8].

Як і в більшості установ досліджуваного періоду, у тому числі й наукових, що керувалися у своїй діяльності статутами або уставами, вищим органом управління були Загальні збори. У Статуті 1873 року їх повноваження були чітко визначені. Так, згідно з § 22 Загальні збори: «1) розглядали звіт Виділу та приймали рішення про його схвалення; 2) надали право Виділу на ведення всіх рахунків Товариства; 3) приймали дійсних і почесних членів; 4) обирали Виділ та заступників, а з-поміж них – голову товариства; 5) обирали на рік контрольну комісію із трьох членів; 6) приймали рішення по зміні статуту; 7) приймали рішення щодо членства в Товариства» [4, с. 8]. Варто зазначити, що «Загальні збори приймали рішення простою більшістю голосів, за винятком рішень про прийняття та виключення членів товариства, про зміну статуту та про розвиток товариства, які приймалися 2/3 голосів. Голосування відбувалось відкрито, однак при виборі Виділу, голови та контрольної комісії, по прийняттю та виключенню членів товариства, голосування відбувалось таємно» [4, с. 9].

Загальною правовою тенденцією тогочасного періоду було те, що всі спори в переважній більшості установ, товариств та організацій вирішував мировий суд, який згідно зі Статутом Товариства повинен був складатися виключно і дійсних членів Товариства

У перехідних положеннях Статуту Товариства зазначалось, що «1) першими членами товариства

являються його засновники; 2) засновники обирають з-поміж себе тимчасового голову товариства та його заступників, які уконституційовуються як комітет (5 членів); 3) цей комітет скликає перші Загальні збори товариства імені Шевченка; 4) до перших Загальних зборів буде створений дорадчий комітет, котрий уповноважується на прийняття дійсних та «спомогаючих» членів товариства, виконуючи функції Виділу» [4, с. 9].

Однак зауважимо, що до кінця 80-х років XIX ст. Літературне товариство імені Шевченка не змогло розвинути помітну наукову діяльність, оскільки, як слушно вказує С. Пахолків, «причиною цього була передусім тогочасна слабкість української освіченої верстви в Галичині, яка мала провадити практичну роботу в суспільстві» [2, с. 416].

У кінці 80-х років XIX ст., що був пов'язаний зі збільшенням політичної активності та загального зростання національно-визвольних настроїв у суспільстві, розпочався й новий етап розвитку Товариства, яке, починаючи з 1892 р., почало називатись Наукове товариство імені Шевченка. Після схвалення Загальними зборами нового Статуту Товариства, 16 листопада 1892 р. він був затверджений Галицьким намісництвом.

Як слушно вказує З. Зайцева, «на процеси перетворення Товариства імені Шевченка на наукове та пов'язані з цим плани його подальшої трансформації в Українсько-Руську Академію наук значною мірою впливали культурно-освітні процеси в Австро-Угорській імперії у другій половині XIX ст., коли за сприяння держави було утворено кілька слов'янських академій» [3, с. 278].

Дослідження обставин початку його перетворення на наукове виявило, що проект репрофілювання не був підсумком внутрішньо зумовленого еволюційного розвитку, а визрів як вольове рішення українських інтелектуалів під впливом низки чинників політичного характеру та потреб національно-культурного розвитку, що не могли бути задоволені в умовах Російської імперії. Політичний аспект цих процесів, маючи складну структуру, зумовив, з одного боку, труднощі первісної трансформації товариства в наукове, з іншого – забезпечив доведення справи до практичного результату [5, с. 16].

У Статуті 1892 р. більш детально сформульована мета Товариства, а саме – «плекати та розвивати науку в українсько-руській мові, зберігати та збирати усякі пам'ятки старовини і предмети наукові України-Руси...» Для досягнення цієї мети слід вести: 1) наукові дослідження: а) з філології руської й слов'янської, з історії українсько-руського письменства, з історії та археології України-Руси, а також з наук філософських, політичних, економічних і правничих; б) із наук математичних, природничих з географією та медичних; 2) проводити наукові заходи; 3) проводити з'їзди вчених, літераторів та артистів; 4) видавати наукові Записки товариства та інші наукові твори; 5) надавати премії та допомогу вченим та літераторам; 6) збирати матеріал для музеїв і бібліотек; 7) утримувати власні друкарні та книгарні [6, с. 1].

До організаційно-правової структури НТШ додавались, окрім Виділу та Загальних зборів, створені в рамках своїх повноважень секції та комісії. Відповідно до Статуту Загальні збори повинні відбуватись один раз на рік, переважно 26 лютого, у день роковин смерті Тараса Шевченка, а засідання секцій – раз на місяць, із правом голосу лише членів цих секцій.

Прибутки товариства складались виключно із членських внесків, доходів від видань та добровільних пожертвувань. Члени Товариства мали статус дійсних, почесних та засновників.

У зв'язку з розширенням організаційно-правової структури Товариства та суттєвим збільшенням завдань, що стояли перед ним, дійсні члени та засновники Товариства мали право: «1) активного й пасивного вибору; 2) вирішального голосу на Загальних зборах і дорадчого на засіданнях Виділу та секцій; 3) на звернення на Загальних зборах; 4) бути членами секцій, брати участь у наукових справах поза секціями, 5) право на ознайомлення з діловими книгами Товариства у присутності одного члена Виділу; 6) на звернення до керівного органу Товариства з їх обов'язковим розглядом Виділом товариства; 7) брати безоплатно від часу вступу по одному примірнику кожної книжки, котру видасть товариство своїм накладом» [6, с. 2].

Управління справами Товариства займався Виділ, що складався з голови, 5 членів та 2 заступників, вибраних із місцевих членів на Загальних зборах. Виділ обирав: заступника голови, бібліотекаря, секретаря, редактора видань Товариства та адміністратора майна Товариства. Крім того, до Виділу входили директори секцій, або обрані замість них секційні референти. Термін повноважень Виділу становив 1 рік. Голова скликав Виділ, встановлював порядок денний, проводив засідання, дбав про виконання Статуту Товариства. У разі відсутності голови, права головування покладалися на його заступника.

Виділ Товариства скликав Загальні збори членів, що відбувалися відкрито. На вмотивоване звернення щонайменше 15 членів Товариства Виділ був зобов'язаний скликати надзвичайні збори до місяця часу. Члени Товариства запрошувалися на Загальні збори письмово, не пізніше як за 14 днів до їх початку. Для легітимності рішень Загальних зборів потрібно було щонайменше 20 членів. Рішення приймалися простою більшістю голосів, окрім питань, пов'язаних зі зміною Статуту (2/3 голосів). Загальні збори: 1) затверджували звіт Виділу товариства; 2) давали дозвіл на діяльність контрольної комісії; 3) затверджували поданий Виділом бюджет на рік; 4) обирали контрольну комісію на один рік із трьох членів; 5) затверджували подання Виділу у справах адміністративних; 6) обирали Виділ і голову Товариства; 7) вирішували питання щодо виключення членів і ліквідації Товариства; 8) встановлювали оплату редактору та адміністратору; 9) затверджували почесних членів за поданням Виділу; 10) вирішували питання про зміну Статуту та Регуляміну [6, с. 3–4].

Окремо слід сказати про Регулямін НТШ, який по суті являв собою регламентований внутрішній устрій

та правила поведінки членів Товариства, Виділу, Загальних зборів, наукових з'їздів, секцій, комісій та видавництва. У ньому були зазначені конкретизовані повноваження та юрисдикція управлінських структур Товариства, зазначались правила та вимоги до членів Товариства. Зокрема, наведемо приклад окремих положень Регуляміну: «Кожен член Товариства, прийнятий на підставі Статуту, отримував членську грамоту, що засвідчувала його членство; членські грамоти видавав голова Товариства; члени Товариства сплачували членські внески у відповідності до сум, визначених Статутом товариства; список членів Товариства та їх облік вів секретар; у наукових справах Загальні збори уповноважувались: змінювати наукові проекти, представлені Виділом на затвердження; оповіщати про досліджувані наукові теми та розміри премій для науковців відповідних секцій; для видання Записок, часописів та окремих видань Товариства створювався спеціальний редакційний комітет [6, с. 5–8].

Створена комісія для підготовки статуту нової організації врахувала, передусім, досвід новостворених слов'янських академій. Прийняттям та затвердженням нового статуту товариства був завершений етап його формалізації як наукової та широкої громадської інституції [3, с. 280].

Без сумніву, 80-і роки XIX – початок XX ст. – період найбільшого розквіту НТШ. Про це свідчить низка звітів про діяльність Товариства з 1892 по 1896 рр., в яких міститься перелік даних про проведені заходи наукового та правового характеру (зокрема, вихід «Правничого словника» за редакцією К. Левицького та праці В. Будзиновського «Аграрні відносини в Галичині» [7–9], а також окремого звіту по виданням «Записок НТШ» [10, с. 9]. Детально висвітлювалась діяльність бібліотек, друкарень, музеїв [11]. Ретельному аналізу підлягали бюджетні кошти Товариства, зокрема суворо контролювався облік доходів і розподіл видатків [12].

Зароблені друкарнею Товариства прибутки використовували для наукових цілей. Окрім того, починаючи з 1896 р., НТШ постійно отримувало субвенції від Віденського міністерства освіти та від Галицького сейму. Ці субвенції збільшувались із року в рік [2, с. 419].

З часу перейменування Літературного товариства імені Шевченка у 1892 р. на наукове та до Першої світової війни його статуту змінювалися двічі – у 1898 та 1904 рр. Проектована зміна Статуту у 1913 р. не відбулася, тому Статут 1904 р. з невеликими доповненнями мав чинність до розпуску Товариства у 1940 р.

Згідно з новим Статутом Товариства, прийнятим у 1898 році, деталізується робота наукових комісій товариства та повноваження членів цих комісій [13, с. 1–6]. Окрім того, для більш чіткого розуміння діяльності секцій та комісій, а також для деталізації прав членів секцій у 1900 р. був прийнятий окремий Регулямін, що був затверджений Виділом НТШ.

На Загальних зборах НТШ 2 лютого 1899 р. було обрано новий Виділ Товариства, який очолив

М. Грушевський. Завданням нового керівництва було реформувати Товариство відповідно до нового Статуту: першочерговими стали вибори нових дійсних членів, і червня 1899 р. на Загальних зборах усіх секцій за суворого дотримання наукових критеріїв обрали 32 нових дійсних члени. Це піднесло рівень Товариства та привело його у відповідність до наукових вимог інституцій та академій інших націй [2, с. 419–420].

Однак члени НТШ, особливо ті, які входили до секцій, уважали, що Виділу було надано занадто необмежені повноваження в контексті вирішення всіх адміністративних і наукових справ, обмежуючи права секцій, особливо в науковому полі діяльності. Існувала думка більшості членів Товариства про внесення змін до Статуту, відповідно до чого Виділ повинен був би зосередитись виключно на справах адміністративних і фінансових, у той час як питання наукові повинні були знаходитись виключно в компетенції секцій.

Останнім офіційним статутом товариства був Статут 1904 р., в якому були деталізовані окремі положення попередніх статутів. Так, «ціллю товариства є плекати та розвивати науку в українсько-руській мові, і взагалі дбати про поступ українсько-руської народності в усіх областях людського знання» [14, с. 1].

Якщо аналізувати нововведення, то слід зазначити, що до членів дійсних, засновників і почесних додавались звичайні члени, які мали право: «1) належати до наукових комісій; 2) голосувати на Загальних зборах; 3) звертатись письмово до Виділу; 4) мати доступ до діловодних книг у присутності одного з членів Виділу» [14, с. 1].

Утворювались також і нові секції, а збір усіх секцій становив Раду товариства, яку очолював генеральний секретар Товариства [14, с. 3], якому в контексті розвитку діяльності секцій відводилась пріоритетна роль.

До речі, автором нового Статуту НТШ був видатний український правник, а за сумісництвом – голова правничої секції Товариства доктор С. Дністрянський.

Важливим доповненням було те, що члени Виділу та їх заступники не могли належати до контрольної комісії, що проводила ревізійну діяльність [15, с. 7].

У першому десятилітті XX ст. у Науковому Товаристві імені Шевченка з'явилися нові імена галицьких українців, які дуже швидко виявили себе блискучими науковцями.

Завдяки збільшенню фінансових можливостей наукова та видавнича діяльність НТШ була дуже успішною. У першому десятилітті XX ст. це була найкраще фінансована українська інституція Галичини. Лише від віденського Міністерства культур та освіти, Галицького сейму Товариство отримувало 40 000 крон на рік [2 с. 424].

На власні кошти НТШ утримувало український студентський гуртожиток – Академічний дім. Через своїх членів-вчителів НТШ підтримувало тісні контакти з українськими Гімназіями. [2, с. 426]

Усі члени НТШ, незалежно від їхнього громадянства, мали бути рівноправними в голосуванні. Голосування через посередників пропонували заборонити, Загальні збори Товариства закликали проводити значно частіше. Члени НТШ з Росії протестували проти таких змін до статуту та наполягали на дійсній з 1904 р. редакції. У пропозованих змінах вони бачили значне обмеження своїх прав у Товаристві. Під час дискусії щодо проектів статутів викристалізувалися нові напрями діяльності НТШ. Де-факто Товариство мало перетворитися на українську академію наук. Структурно це перетворення здійснювалося через запровадження категорії членів-кореспондентів і створення наукової ради як сполучної ланки між секціями Товариства [2, с. 426–427].

З кінця червня 1913 р. керівництво НТШ опинилося цілковито в руках галицьких українців. Після відставки Грушевського Товариством керували С. Томашівський (виконувач обов'язків голови) та секретар В. Левицький.

Чергове реформування Статуту Товариства було намічене на 1913 р., коли 29 червня 1913 р. на засіданні Загальних зборів було доручено новому Відділу скликати надзвичайні збори для подання проекту нового Статуту з метою наближення діяльності Товариства до характеру академії наук.

Так, згідно з § 2 проекту Статуту, метою НТШ було дбати взагалі про поступ української нації в усіх сферах [16, с. 96].

Повинно було розширитись і членство Товариства, де до числа засновників, почесних, дійсних та звичайних членів повинні були додатись так звані кореспонденти, яких висуває Рада товариства за поданням відповідної секції за самостійні наукові праці. Причому членські внески сплачували лише звичайні члени, а «члени-кореспонденти, дійсні, почесні та засновники членських внесків не сплачували» [16, с. 100].

Окремо варто сказати про Раду товариства, що складалась із 9 дійсних членів, обраних на один рік рівномірно з усіх секцій. Рада обирала президента і генерального секретаря та займалася питаннями видавництва, бібліотеки й музею. Відповідно до Статуту Рада товариства: «1) веде загальний нагляд над науковою діяльністю Товариства та виступає посередником між науковими та адміністративними органами товариства; 2) складає щорічний план видавництва та інших наукових заходів, представляючи на затвердження Відділом проекту бюджету на рік; 3) приймає дійсних членів та кореспондентів за поданням секцій; 4) проводить наукові, літературні та літературно-наукові з'їзди та конгреси; 5) узгоджує роботу між секціями та комісіями; 6) схвалює та змінює регуляміни комісій і секцій; 7) затверджує редакторів видавництва; 8) веде нагляд за науковою канцелярією, бібліотекою та музеєм, призначаючи їх директорів; 9) займається розподілом премій [16, с. 103].

На високому юридичному рівні викладені мотиви змін до статуту НТШ Іваном Франком, котрий наполягав на розширенні повноважень керівних органів – Відділу, Загальних зборів, Наукової ради..., а також

розширенні літературної та наукової діяльності [17, с. 13–16].

У прийнятому Зальними зборами Регуляміні [18, с. 1–6] прописувалась процедура «координації діяльності Наукової ради з органами управління Товариством» [19, с. 41].

Перша світова війна радикально змінила долю НТШ. У час нетривалої російської окупації Львова (1914–1915рр.) Товариство було закрито, знищені його колекції та друкарня. Також наступне післявоєнне відродження НТШ проходило в умовах польських репресій та економічної дискримінації. Проте Товариство продовжувало свою діяльність, виходили «Записки НТШ» та інші наукові видання. Набули значної ваги наукові напрями пов'язані зі стислими науками, формувалися нові музеї та природні заповідники. Вийшла друком перша Українська загальна енциклопедія. Набула особливого світового значення бібліотека Українців НТШ.

Протягом 20-х років ХХ ст., в умовах політики «полонізації» НТШ докладало максимум зусиль щодо створення Львівського таємного українського університету, Львівської таємної політехніки.

Однією з найактивніших секцій НТШ у вказаний період була правничка комісія, що декларувала «все-загальний розвиток права та правових наук [20, с. 1], розвиток теорії права» [20, с. 2], а також видавала Збірник правничої комісії.

У 30-х роках ХХ ст. основним ідейним натхненником Товариства стає проф. В. Кубійович. «На Загальних зборах НТШ, які відбулися 26 грудня 1937 р. за участю 118 членів, проф. Кубійович як добрий організатор подає свої думки з метою поживлення праці НТШ. Зокрема, він пропонує внести зміни у статут, де буде передбачено: посаду постійного наукового секретаря, який кермував би усіма науковими справами; передача всіх адміністративних справ особному управителеві, так, як це предкладає контрольна комісія, щоби голова Товариства не потребував ними займатися, бо це виходить на шкоду українській науці; заснувати журнал українознавства, пристосований до широких кіл нашої суспільності, щоби й наше громадянство, і чужинців інформувати про наші наукові досліди на полі українознавства та здобути засоби на такі досліди; зорганізування наукових видань, актуальних і потрібних для широкого інтелігентного загалу. Такі видання будуть мати напевно забезпечений збут і дадуть засоби на дальшу наукову працю; розбудова Товариства на окремі наукові інститути, в яких була б зорганізована наукова праця в даних означених ділянках і напрями; поширення наукових дослідів на всі етнографічні українські землі по цей бік ризького кордону; здобуття засобів на більшу кількість наукових стипендій для молодих адептів науки, щоби виховувати нових молодих дослідників» [21, с. 23].

У низці звітів діяльності Товариства з 1937 по 1940 рр. є інформація про діяльність Товариства, зокрема: «за період 1937–1938 рр. Відділ провів 17 засідань [22, с. 3], на яких, зокрема, останній голова Товариства (докт. І. Раковський – авт.) підкреслював, що «НТШ залишається єдиною науко-

вою установою, що розвиває справжню українську науку [23, с. 15]. У 1939 р. Загальними зборами було прийнято рішення про обрання Стипендійної ради Товариства» [24, с. 5].

Висновки. Поза всяким сумнівом, Наукове товариство імені Шевченка виникло й розвивалось як соборне явище Сходу та Заходу України. Дійсні члени Товариства на першому етапі його діяльності ініціювали трансформацію Товариства в наукову академію. На цій стадії діяльності НТШ виплекало та згуртувало цілу плеяду вчених, що створили фундамент сучасного українознавства.

У рамках Історично-філософської секції виросла ціла низка вчених-правників, таких як К. Левиць-

кий, В. Охримович, В. Старосольський, С. Дністрянський, М. Лозинський, В. Панейко тощо.

Відзначаємо особливе значення статутних засад Наукового товариства імені Шевченка в розвитку вітчизняної правової науки. Чітко вибудована організаційно-правова структура Товариства дає підстави говорити про високий юридичний фах його членів. З-поміж інших подібних йому наукових, громадських і культурно-просвітницьких організацій Східної Галичини НТШ помітно виділялось своїм науковим підходом до постійного вдосконалення організаційно-розпорядчих документів, що чітко прослідковується в аналізі статутів, який ми навели в даній статті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дорошенко Д. Огляд української історіографії / Д. Дорошенко – К. : Українознавство, 1996. – 255 с.
2. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації / С. Пахолків ; пер. з німецьк. Х. Николин. – Л. : ЛА «Піраміда», 2014. – 612 с.
3. Зайцева З.І. Український науковий рух : інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.) / З.І. Зайцева – К. : КНЕУ, 2006. – 368 с.
4. Центральний державний історичний архів у Львові (далі – ЦДІАЛ). – Фонд 309 «Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка». – Л. – Опис 1. – Од. зб. № 2.
5. Зайцева З.І. Інституціоналізація української науки наприкінці XIX – на початку XX ст.: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня докт. іст. наук: спец. 07.00.01 / З.І. Зайцева – К. , 2007. – 40 с.
6. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 3.
7. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 19.
8. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 20.
9. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 21.
10. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 22.
11. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 23.
12. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 24.
13. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 4.
14. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 5.
15. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 6.
16. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 7.
17. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 9.
18. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 10.
19. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 12.
20. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 16.
21. Будівничі НТШ й ЕУД : Володимир Кубійович (1900–1985), Атанас Фіголь (1908–1993) / передм. В. Маркуся. – К. : Видавництво АТ «ОБЕРЕГИ», 1998. – 252 с.
22. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 25.
23. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 26.
24. ЦДІАЛ. – Фонд 309. – Опис 1. – Од. зб. № 27.